

KASBGA YO'NALTIRISH O'QUVCHILARNI TARBIYALASHNING MUHIM OMILI SIFATIDA

Ne'matullayeva Shaxnoz Ibragimovna

Toshkent geodeziya va kartografiya texnikumi direktori

Annotatsiya: *Kasbga yo'naltirish o'quvchi yoshlarni kelgusida o'zi hojlagan faoliyat bilan shug'ullanishi, mamlakatimiz taraqqiyotiga o'z hissasini qo'shadigan shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanib, u bir vaqtning o'zida o'quvchilarning ta'limiy-tarbiyaviy rivojlanishiga ham juda katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan kelib chiqadiki kasbga yo'naltirish, qobiliyatidan kelib chiqib munosib kasbni tanlashga o'rgatish ta'lim bilan hamkorlikda olib borilishi maqsadga muvofiqdir.*

Kalit so'zlar: *mehnat intizomi, kasbiy layoqat, ijtimoiylashuv, psixodiagnostika, politexnik bilim, ta'lim dasturi, kasbiy ko'nikma va malaka.*

Yosh avlodga mehnatga ijodiy munosabatda bo'lishni tarbiyalash muhimdir.

Ijodkorlik inson faoliyatiga umuman xos narsadir, qobiliyatlarini har tomonlama kamol toptirish uchun imkoniyat mavjud bo'ladi, chunki bolalar yoshligidanoq mehnatga qiziqib qoladilar: ular o'z o'yinlarida ota-onalariga, atrof-tevarakdagi kishilarga taqlid qiladilar, ularning mehnat harakatlarini takrorlaydilar. Faoliyatga ana shunda intilish, kattalarning mehnatiga taqlid qilish bolalarga maktabgacha yoshdayoq hammabop mehnat malakalarini singdirish uchun qulay omil bo'lib xizmat qiladi. Tabiiyki, bularning hammasini tushunarli va obrazli shaklda bolalar ongiga yetkazish, bolalarni o'rab turgan va ularga xizmat qilayotgan hamma narsalar odamlarning mehnati bilan vujudga keltirilgan, qo'llar faqat mehnatdagina mohir qo'llarga aylanadi, mehnatsiz hech narsani o'rganib bo'lmaydi, degan fikrni singdirishga intilish zarur.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida, zavod va fabrikalarda, o'quv yurtlarida kasbga yo'naltirish ishlarini o'tkazish zaruriyatini turmushning o'zi taqozo etmoqda. Bu narsa qayta qurish yangi marralari yil sayin tobora keng avj oldirilayotgandir. Bundan shunday xulosa kelib chiqadi: o'quvchi tanlagan kasb og'zaki tushunchagina bo'lib qolmasligi, o'quvchi o'z qobiliyatlarini yangi kasbda sinab ko'rishi, ushbu kasb to'g'risidagi tushunchasi qanchalik to'g'ri ekanini xolisona tekshirib ko'rishi lozim. O'z-o'zidan ma'lumki, bunga o'qitishning to'g'ri yo'lga qo'yilishi, bilimlarni, ilm-fan asoslarini, ayniqsa ijtimoiy foydali va unumli mehnat bilan chambarchas bog'langan mehnat politexnik bilimni chuqur va mustahkam egallash natijasidagina erishish mumkin.[2]

Har qanday kasbda eng muhimi - uning mehnat mazmuniga ega bo'lishidir.

Shu boisdan mehnatsevarlikni, yaxshi urf-odatlarini tarbiyalash va ularni mehnat jo'shqinligiga ko'chirish bolalarni kasb tanlashga tayyorlashning bosh negizidir.

Oilada bolani mehnatsevarlik ruhida tarbiyalash odatda maktabgacha bo'lgan yoshdan boshlanadi. Ana shu paytdan e'tiboran bolalarni bo'lg'usi kasbni tanlashga tayyorlash amalga oshirilishi lozim. Bunda bolalarning qiziqishlari, mayllari, qobiliyatlari va

imkoniyatlarini muntazam ravishda o'rganish zarur. Kasb tanlashda xato qilmaslik uchun bolalarga avvalo maktab va oila yordam berishi kerak.

Maktabda kasb-hunarga yo'naltirish ishlarini yo'lga qo'yishda an'anaviy amaliy mashg'ulot, suhbat, dialogli munozaralar bilan birga pedagogik o'yin, konferentsiya, mustaqil fikrlar, mahalla, ishlab chiqarish korxonalarining jamoalari bilan birgalikda o'tkaziladigan tadbirlar kabi yangi pedagogik texnologiya elementlaridan unumli foydalanish tavsiya etiladi. Umumiy o'rta ta'lim davlat standartlariga asosan maktabda kasbga yo'naltirish bo'yicha mashg'ulotlar 8-9 sinflarda amalga oshiriladi. 8-sinfda kasblar haqida kasb-hunar ta'limidagi tayyorlov yo'nalishlari, kasblar va ixtisosliklar tasniflagichi asosida axborot berish davom ettirilishi bilan bir qatorda o'quvchilarga kasb egallash yo'llari, kasb tanlashda tibbiy nomuvofiqliklar, kasbga yaroqlilik va hokazolar tushunchalari berib beriladi.

Maktabda o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish birgina mehnat ta'limi o'qituvchisining ishi emas, balki butun maktab jamoasining, mahalla, ota-onalar, jamoatchilikning birgalikdagi ishidir. Maktabda fan o'qituvchilari mavzuni yoritish jarayonida kasblar bilan bog'lab o'tishsa, maktab psixologi va rahbariyati o'quvchilarning individual qobiliyatlari, qiziqishlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya ishlarini olib borishsagina o'quvchilarga kasb tanlashlarida ko'mak bergan bo'lishadi.

Prezidentimizning 2024 yil 16-oktyabrdagi "Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 158-son Farmonlarining qabul qilinishi o'quvchi yoshlarni va aholini kasb-hunarga yo'naltirish tizimini takomillashtirish, ish o'rinlarini bo'shab qolish jarayonlari jadallashadigan va ishchilarning malakalariga qo'yiladigan sifat talablari oshib borayotgan bozor iqtisodiyoti sharoitida yanada muhim ahamiyat kasb etadi.[1] Aholini ratsional va samarali bandligini ta'minlashdagi kasb-hunarga yo'naltirishning asosiy roli shundan iboratki, yoshlar va aholi tomonidan kasbning ongli va ilmiy asoslangan tanlovi ularni mehnat faoliyatida yuqori natijalarga erishishda zamin yaratadi, iqtisodiyot sohalaridagi kasb-hunarga bo'lgan mavjud ehtiyojlarni hisobga olgan holda mehnat resurslarini oqilona taqsimlaydi hamda insonlarning ish qidirish, ta'lim va kasbiy faoliyat turini tanlashlaridagi zo'riqish holatlarini oldini olishga yordam beradi.

Ko'pgina olimlar o'tkazgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktab o'quvchilarining taxminan 30 foizida tanlangan kasbga nisbatan barqaror qiziqishlar boshlang'ich sinflardayoq shakllanar ekan. O'qituvchining vazifasi - o'quvchilarning qiziqishlarini mumkin qadar oldinroq aniqlashdan va jamiyat talab-ehtiyojlariga muvofiq shu qiziqishlarini rivojlantirishdan, inson shaxsini har tomonlama uyg'un kamol toptirish uchun shart-sharoitlar yaratishdan iborat.

Mehnat ta'limi darslari kasbga yo'naltirish ishini olib borish uchun alohida imkoniyatlarga ega. Buni mehnat darslari kasbga yo'naltirishga qaratilgan

yo'lining tahlil misolida ham ko'rish mumkin. Boshlang'ich va yuqori sinflarda mehnat ta'limining asosiy maqsadlaridan biri-o'quvchilarda inson uchun mehnat birinchi zaruriyat, ijtimoiy burch ekanligiga, har qanday kasbni egallash uchun mustahkam va chuqur bilimlar kerakligiga ishonch hosil qilishdan iborat.[3]

Mehnatga muxabbatni va ishlash istagini faqat mehnatda tarbiyalash mumkin. Shu boisdan ham mehnat ta'limi darslarida qariyb 80 foiz vaqt amaliy ishlar uchun ajratilgan. Shu bilan birga darslarda bolalar odamlar mehnat faoliyatining asosiy sohalari bilan, ularning qiziqishlari va qobiliyatlarini rivojlantirishga ko'maklashuvchi sanoat va qishloq xo'jalik ishlab chiqarishiga oid eng ko'p tarqalgan kasblar bilan tanishtiriladi. O'qituvchi ilgari tuzgan kasbga yo'naltirish rejasiga muvofiq tarzda dars reja-konspektini yoza turib, kasbga yo'naltirish darsi oldiga maqsad qo'yib, kasbga yo'naltirishga oid ma'lumotlarni unga kiritadi. Bu esa biron-bir kasb, asbob, ishlab chiqarish texnologiyasi, muayyan mehnat operatsiyalarini o'rgatishdan, kasb jihatidan muhim xislatlarini tarbiyalashdan, o'quvchilarni ilgari belgilangan reja asosida o'rganishdan yoki ana shu tarkibiy qismlarning hammasini qo'shib olib borishdan iborat bo'lishi mumkin.[4]

Har bir shaxs har tomonlama kamol topishi lozim, buning uchun maktablarda barcha imkoniyatlar mavjud. Bolalar yaxshi, aqliy, jismoniy, axloqiy, mehnat va estetik tarbiyani va shu bilan birga politexnik ma'lumotni ola turib, shu asosda o'zlarini kasbiy faoliyatga tayyorlashlari mumkin. Maktab o'quvchilarini kasbga yo'naltirishga oid ishlarni ta'lim yo'llari oraqil mutassil va izchillik bilan olib borish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-oktyabrdagi "Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanda takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 158-son farmoni, <https://www.lex.uz/uz/docs/-7166588>

2.Jo'raev R.X., Tolipov O'.Q., SHaripov SH.S. Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarni kasb-hunar yo'naltirishning ilmiy-pedagogik asoslari. Monografiya. -T.: FAN. 2004. 120 b.

3.Rashidov H.F., Ergashev SH.T., Boltaboev S. O'quvchilarni kasbiy yo'nalganligini aniqlash. Uslubiy qo'llanma. -T.:TDPU, 2004. 12 b

4.Muslimov N.A., Mullaxmetov R.G. Kasb tanlashga yo'llash. O'quv qo'llanma. - Toshkent: OO'MTV, 2007. 173 b.